

Anno 1595 in nas uči, da je bilo to šesto izdanje (die sechste Ausgabe des Gesangbuches — bisher unbekannt, wenigstens nicht beschrieben). Dr. Elze završuje svoj spis takó-le: „Vom Kirchengesangsbuch findet sich die 3. Aufl. v. 1574 in der Universitätsbibliothek zu Tübingen, die 4. v. 1579 in der k. Bibliothek zu Kopenhagen, die 5. von 1584 in der kais. Lycealbibliothek zu Laibach, in den k. öff. Bibliotheken zu München, Dresden und Berlin, und im British Museum zu London, die 6. v. 1595 in der Bibliothek des Landesmuseums zu Laibach.“ — Drugi izvod te imenitne knjige hrani biblijoteka goriškega velikega semenišča, samó da stoji na zaglavnem listi zdolaj: v' Tibingi, itd. a ne le: Tibingi, kakor ima Elze. Na konci je „Register vseh peisni, katero so letukaj notri sapopadene,“ a ni popoln, ker nedostaje nekoliko listov. Knjiga je dobro ohranjena in vezana z drugo staro redkostjo: „Karszanske lepe molitve . . . v' Tibingi 1595“, o katerej gledi V. bogoslovstvo pod čislom 23. Sicer pa ni bil „Ta celi Catehismus . . . 1595“ vsemu svetu do konca neznan, kajti učeni o. Stanko Škrabec ga celó večkrat navaja v svojih raziskavanjih na tankih a jako važnih zavitkih mesečnika: „Cvetje z vertov sv. Frančiška. V Gorici IV. letnik 1883.“; sosebnó znamenita je opomnja na zavitki 10. zvezka: „Hrani se (Ta celi Catehismus, 1595.) v knjižnici goriškega centralnega seminarja, kamer je prišla iz zapuščine prof. Hervata (Chrobath).“ (Dalje prihodnjič.)

Miklošičeva novejša dela.

Poroča dr. M. Murko.

Ko smo l. 1883. z vsem učenjaškim svetom posebno mi Slovenci praznovali Miklošičevo sedemdesetletnico, želeli smo mu pač zlasti krepkega zdravja, da lahko nadaljuje svoje znanosti in slovanstvu posvečeno plodovito delovanje. In res! danes čez poltretje leto strmimo o delavnosti, katero je ta starec po letih, ali ne po duhu v tem času pokazal. Žal se pa mora priznavati, da se mi sicer s svojim velikanom kaj radi ponašamo, njegova dela pa vse premalo poznamo. Ne morem prav razumeti, zakaj njegovi ne redki učenci Slovencev ž njimi bolj in kaj natančneje ne seznanjajo. Koliko zanimivega se nahaja n. pr. v razpravi: Ueber Goethes „Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga“ (Sitzungsberichte der phil. histor. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften l. 1883., Bd. CIII. str. 413. sl.), posebno v izpisih iz Talvjjinih pisem do Kopi-

tarja (na str. 462—489.), ki nam živo predstavljajo izredno prelagateljico srbskih narodnih pesmij in našega Kopitarja, na prvi pogled hudomušnega ali za slovanstvo neizmerno vnetega filologa, ki ima tudi za omenjeni klasični prevod velike zasluge; redkokdaj se je temu prav gorenjskemu značaju kdo tako junaško in tudi vspešno po robu postavljajal nego ta mlada žena.

Druga razprava „Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen“ (Denkschriften der Akademie l. 1884. B. XXXIV. 48 str. fol.) ima v uvodu kratke opazke, v katerih Miklošič zagovarja staroslovensko svojo hipotezo; po tem preiskuje nekatere za pisavo posebno važne glasove v bolgarščini, navaja več primerov različnis pisavnih poskusov in predlaga h koncu kolikor mogoče fonetično pisavo po Kopitarjevem izreku „man vereinfache das schreiben; es ist ein allgemein nötiges Werkzeug, also soll es jeder leicht brauchen.“ Na str. 4. nahajamo v „Denkschriften“ Dunajske cesarske akademije opazko, ki je vredna, da je Slovenci in Miklošičevi — nasprotniki ne prezró. K sklepu cerkvenega shoda v Mainzu l. 813., da se morata celó „očenaš“ in „vera“ v latinskem izvirniku od vernikov učiti, omenil je namreč Miklošič, zvest načelom svojim o ljudskošolskem pouku, katera je v svojem poročilu do ministra Thuna nasproti Slomšku zastopal: „selbst im 19. jahrhundert lernten und lernen tausende von slavischen kindern den Katechismus deutsch, ohne einen einzigen satz zu verstehen“.

Vsa ogromna učenost našega rojaka kaže se pa v delu: „Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen sprachen“ v Denkschriften l. 1884. in 85. zv. XXXIV. str. 239—338., zv. XXXV. str. 105.—192. fol. Miklošič zasleduje tukaj iz turščine in po turščini iz arabskega in perzijskega jezika vsprejete tujke v novogrščini, albanščini, rumunščini, bolgarščini, srbsščini, malo- in velikoruruščini, poljščini, seveda se ozira tudi na ostale slovanske in druge evropske jezike in še turske tujke v kurdskem jeziku so navržene. To delo je za slovansko leksikografijo in tudi zgodovino posebne važnosti; v srbskih in bolgarskih narodnih pesmih mnogoštevilne turske tujke, ki nam kazé slast pri uživanji teh krasnih umotvorov razložene so tukaj. Od turskih narodov so vsprejeli Slovani skupno tujke v treh dobah: v prvi, slovanski „wo die noch wenig zahlreichen Slaven ein ganzes bildeten“ več besed, ki se ravnajo po glasoslovnih pravilih slovanskih jezikov (n. pr. naš klobuk, topov), v drugi so vplivali turski Bolgari na óne Slovence, v katerih so samí izginili zapustivši jim svoje ime; tretja traja od stalnega naseljenja Turkov v Evropi. Toliko če tudi že pozno o teh delih.

Bolj pa hočem seznaniti slovensko občinstvo z dvema Miklošičevima slovarjema. Tudi že lani izšel je: *Kratkij slovarь šesti slavjanskichъ*

jazykovъ (ruskago sь cerkovnoslavjanskimъ, bolgarskago, srbskago, češkago i poloskago) a takže francuzskij i nêmeckij po poručeniju ego imperatorskago vysočestva princa Petra Georgieviča Oldenburgskago sostavlennyj podъ redakcieju professora F. Miklošiča, 8°, 955 str. Na Dunaji se dobiva pri W. Braumüllerji (Graben 21) za 15 gld. Za pravo oceno tega slovarja je treba poznati nekoliko njegovo zgodovino. Naročil je to delo, ko se je v zadnjem desetletji po dogodkih na Balkanu v Rusiji začelo občno zanimanje za brate Slovane, če se ne motim že l. 1876. imenovani ruski princ Oldenburgski, ki pa dokončanja ni čakal, vendar tudi njegov sin je zapričeto delo podpiral. Brez take pomoči bi danes kaj takega bilo še nemogoče. Sestavljanje slovarjev je nehvaležen in siten posel; kdor se ne more domisliti, koliko zmožnosti, truda in časa je za to treba, naj pomisli malo, kako dolgo že mi Slovenci čakamo svojega slovarja, za katerega vendar ne manjka denarja. V tem slučaju pa je bila gmotna podpora glavni pogoj, ker tudi več učenjakov ne bi moglo potrebnega truda, posebno pa denarja za tak slovar riskirati. Miklošič je ponudbo blagega princa, naj on uredi „vseslovanski slovar“, iz različnih uzrokov jako nerad vsprejel, posebno zarad tega, ker je mislil, da za kaj velikega sam pač ne bo imel več časa; kako dolgo bo delo trajalo, ni bilo mogoče preračunati. Odločilna je napósled bila pri njem vendar misel, da se taka prilika ne najde hitro zopet. Za to zaslugo moramo biti Miklošiču jako hvaležni in tem više jo bodo cenili óni, ki razmere še bliže poznajo.

Za podlogo se je vzel Reiffov rusko-francosko-nemško-angleški slovar in obseg mu je določil prav za prav petrogradski že tudi umrli profesor V. Nikolskij. Miklošič je čez nekaj let uvidel, da tako obširnega dela ne bo mogel dokončati in je tedaj marsikaj skrčil, n. pr. opustil vso frazeologijo in izpeljane besede, katere že njihova debela zadosti razjasnjujejo, ali vendar še je moralo marsikaj ostati, kar bi lahko potrebnejšim rečem mesto prepustilo n. pr. mnoge tujke, ki so pač v vseh jezikih jednake; tako nahajamo na str. 140. za „generalom“ še sedem sestavljenk z general —; te in nekoliko drugih enakih tujk pa jemljejo že več nego četrtno iste strani. Urejen pa je slovar tako-le: obe strani, ki ji imamo pred seboj, ako ga odpremo, sta razdeljeni v sedem redkov; v prvem stoji ruska beseda in pod njo je pridejal Miklošič staroslovensko, če se nahaja, drugi redok prinaša bolgarske, tretji srbske, četrti češke, peti poljske, šesti francoske, sedmi nemške prestave. Bolgarski oddelek je zdelal Miklošič sam, kar je tudi velika zasluga, če se pomisli, kako pomanjkljivi so dosedanji viri tega jezika; največ je Miklošič izprašal od Bolgarov samih. Srbske besede je pristavil znani učenjak in državnik Stojan Nova-

ković v Belemgradu, češke profesor A. Matzenauer v Brnu (poznani po svojem posebno proti Miklošiču obrnjenem delu „Čirí slova v slovanských řečích“) poljske A. Brückner, profesor slavistike na vseučilišču v Berlinu. Vsakdo je že zapazil, da ta slovar ni prav vseslovanski, kakor bi bilo pričakovati; ni v njem jezika gorenje- in dolenjesrbskega in maloruskega, čemur se ravno ne čudimo; tudi Hrvati so zastopani po Srbih in celó pomanjkljivo, kjer prof. V. Jagić očita v zadnjem zvezku „Archiva für slav. Philologie“ Novakoviču, da se je preveč držal lokalizmov in se ni oziral na dobre v zapadnih srbskih in hrvaških pokrajinah narodne izraze. Jaz bi še grajal v takem delu rabo e-kavščine. Bolj nerazumljivo pa nam je, zakaj ni v njem nam Slovencem sledú. Ravno mi s svojim nesebičnim zanimanjem za slovansko vzajemnost bi zaslužili, da se tudi naš jezik nahaja v slovarji, hotečem seznanjati Slovane med seboj. Tudi g. prof. Jagić je v omenjeni kritiki mnenja, da je bilo treba še slovenščino vāj vzeti. Delu samemu bi še osmi redek zarad simetrije celó dobro došel. Ali pri vsem tem so bile izdateljeve želje merodajne; Slovenci smo pa mal, ne zadosti znan narod; saj še v tako dobrem delu kakor je Pypin-Spasovičeva zgodovina slovanskih literatur strašimo pod imenom „Horutani.“

Slovar je seveda posebno namenjen Rusom in poznavalcem ruskega jezika; drugim bo raba mogoča le po posredovanji kakega drugega slovarja, v katerem bo poprej treba poiskati dotično rusko besedo, če hočejo kaj hitro in gotovo najti; indeksov ta slovar nima in ne more imeti. Takih čitateljev, ki bi prebirali ves slovar ali vsaj večje oddelke zarad zanimanja, kako se pové to ali óno v katerem navedenih slovanskih jezikov, bo dandanes pač malo

Te pomanjkljivosti pa nam ne smejo greniti velikega veselja, ki ga moramo s tem delom imeti. Da je že dandanes bilo kaj takega mogoče, je pomenljivo in veselo znamenje. Slovar sam bo gotovo tudi mnogo koristil in vsi omikanci ga bodo radi v roke jemali. Miklošič sam pa ga je zmerom pri sestavljanji zmatral le kot „etwas Vorläufiges“; več storiti so poklicani prihodnji rodovi.

Da so v njem tudi posamični pogreški, razumljivo je pri takem delu samó ob sebi. Tega bi naj ne pozabili različni kritiki. Češki n. pr. niso z Matzenauerjevim delom zadovoljni, vendar bi Čehi zánje imeli malo tako sposobnih móž kakor je ravno ta vestni učenjak. Proti vsemu delu in osebno proti Miklošiču samemu naperjena je kritika znanega petrogradskega „slavjanofila“ Vl. Lamanskega v „Žurnalu ruskago ministerstva za narodno prosvěščenje.“ Ta tendencijozna kritika se tudi tendencijozno razširja po slovanskih in celó neslovanskih listih, od koder jo še dosedaj samó poznam. Obligatna opazka ob oficijalnem slavistu (tako vsaj berem v

„Národních listích“⁴⁾ kaže nam že dovolj, v katerem grmu še zmerom zajec tičí. Naj se pa pomisli, da posebno slovarjev ni brez pogrškov; jeden izmed francoskih enciklopedistov je rekel nekoč, da ni ničesar lože kritikovati nego slovarje. Jaz omenim tukaj samó jedno in sicer važno pomanjkljivost. Živega ruskega jezika namreč niso imeli vsi sodelovalci v jednaki oblasti in zarad tega so se preveč držali nemških in francoskih prevodov; večinoma tudi niso znali, kako so prevajali njihovi sodrugi. Te okolnosti so zakrivile, da se nam pri prebiranju slovanski jeziki zdé mnogokrat dosti oddaljenejši nego li so v resnici. S tem pridem k delu, ki nam ravno jasno priča, kako zeló so si slovanski jeziki sorodni.

(Konec pride.)

Listek.

Jurčičev večer. Po kratkem prestanku, kateremu so bile uzrok razne predpustne veselice, napravilo je pisateljsko podporno društvo v Ljubljani svojim družabnikom spet nekaj zanimivih večerov, pri katerih nam je g. prof. Vrhovec v raznovrstnih podobah slikal staro Ljubljano, g. E. Lah pa slovenska krajevna imena zbral v obširno, jako dovtipno in z dobrim humorjem pisano razpravo, s katero se sicer slovenski jezikoslovci ne bodo skladali, katera je pa zbranim družabnikom zarad duhovitosti svoje napravila več veselih in zabavnih večerov. Celó satirik Epicharmos, ki je čitateljem „Slov. Naroda“ iz prejšnjih let gotovo dobro znan, poslal je dné 13. marcija društvu satirično razpravo ob Emoni-Aquilini, katero so društveniki vsprejeli z veseljem. Toda brez dvojbe in ugovora je bil izmed vseh dozdanih najlepši večer dné 18. marcija, katerega je pisateljsko podporno društvo na predlog g. dr. Vošnjaka posvetilo spominu Josipa Jurčiča. Brez vseh posebnih priprav, brez vsega v nas Slovencih pri enakih prilikah navadnega bobnanja zbralo se je bilo ta večer v čitalnici k banketu 75 društvenikov, lahko rečemo, da čast mlajše inteligencije slovenske v beli Ljubljani. G. dr. Vošnjak je navzočne pozdravil z lepim govorom, v katerem je slavil uzorni politični javni in tihi prijateljski in pisateljski značaj Jurčičev. Med banketom je prof. Levce v obširnem berilu vpletel v životopisne črtice več osebnih spominov na pokojnega Jurčiča ter povédal zlasti več podatkov o leposlovnih spisih njegovih. Jurčičev zdravnik g. dr. Fr. Zupanec nam je naslikal zadnjo uro Jurčičevo. G. dr. Bleiweis-Trsteniški je opisal Jurčiča mestnega odbornika ljubljanskega in g. Fr. Drenik je povédal več dogodkov iz Jurčičevega življenja. Tako je bil ves večer posvečen spominu tega izrednega možá, ki v politiki in v literaturi naši doslej ni še našel nadomestnika. Plemeniti duh njegov je oživljal in blažil odlično družbo, katero so vrhu tega razveseljevali s pesmimi svojimi izborni pevci čitalniški in slavec slovenski g. Meden pod vodstvom g. Försterja. In ko smo se razhajali v pozni polnočni uri, bili smo vsi tega prepričanja, da smo prebili lep večer in da moramo prihodnje leto, ako Bog dá, spomin Jurčičev praznovati spet z jednako slóvesnostjo.

Spiritus, qui mortificat. Občni zbor „Maticе Slovenske“ je naložil lansko leto društvenemu odboru, naj se pobrine za to, da si nakupi „Matica“ od dobrih

Fará pete vrste (40 — 50 članov) nahajamo v dekanijah: mariborski (pri Dravi) 3; laški, šentlenartski, ptujski in završki po 2; bistriški, braslovški, breški, celjski, kozjanski, šmarijski in velikonedeljski po 1, po 12 drugih dekanijah pa nobene.

Fare šeste vrste se nahajajo po 15 različnih dekanijah, imajo pa: Teharje 51, Doberna, Sv. Frančišek, Rajhenburg in Škale po 52, Marija Nazaret, Sv. Marko in Št. Peter pri Celji po 53, Čadram 54, Slivnica in Stari Trg po 55, D. M. v Puščavi in Ponikva po 56, Sv. Ana, Gomilsko, Sv. Jakob in Sv. Lovrenc v Puščavi po 57, Loče, Središče in Velika Nedelja po 58, konečno Griže 60 članov.

Fare sedme vrste so razstresene po 9 različnih dekanijah, imajo pa: Št. Andraš 61, Št. Ilj, Mozirje in Nova Cerkev po 62, Konjice 63, Sv. Benedikt 65, Vojnik in Sv. Lovrenc pri Ptuji po 67, Št. Jurij na Tabru, Sv. Križ pri Ljutomeru, Rečica in Sv. Urban po 69, konečno Ormož, Sv. Rupert v Slov. Goricah in Jarenina po 70 članov.

Fare osme vrste dobimo v 12 različnih dekanijah, so pa te: Cir-kovce, Kapela in Sevnica s po 71, Bistrica, Št. Jurij pri Celji in Ljubno s po 72, Sv. Križ poleg Slatine in Ribnica s po 74, Gornji Grad s 76, Sv. Trojica s 77, Prihova z 78, Št. Mihel z 79, Laško, Št. Vid niže Ptuja in Sv. Barbara s po 80 člani.

Fare devete vrste, vsaka v drugi dekaniji, so te-le: Vransko z 82, Pilštanj in Šmartin pri Slov. Gradci s po 84, Št. Lenart v Slov. Goricah s 85, Sv. Jurij v Slov. Goricah s 87, Hoče in Trbovlje s po 88 člani.

Fare desete vrste so naslednje: Ljutomer z 91, Braslovče z 92, Ruše s 93, Šmarije pri Jelšah s 94 in Sv. Peter zunaj Radgone s 96 člani.

K najvišjemu oddelku pripadajo konečno naslednje fare: Makole s 114, Maribor s 115, Celje s 117, Sv. Marjeta s 121, Sv. Pavel pri Boljski s 125, Žavec s 131, Št. Jurij na Ščavnici s 132 in Ptuj s 181 člani.

Kakor na Kranjskem tedaj tudi tu niso v nobeni vrsti zastopane vse dekanije.

Miklošičeva novejša dela.

Poroča dr. M. Murko.

(Konec.)

Januarja meseca t. l. izšla je tudi pri W. Braumüllerji najnovejša Miklošičeva knjiga „Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen“ v veliki osmerki na VIII + 547 str. (cena 10 gld.).

Ne pretiravam, ako povém, da bo to delo epohalne važnosti za slavistiko in primerjajoče jezikoslovje. Res imamo tudi v Miklošičevem staroslovenskem slovarji mnogo jezikovnega zaklada vseh slovanskih jezikov zbranega; ali glavni namen je tamkaj le staro slovenščino samó svetu pokazati. Mnogo besed, ki so vsem ali vsaj mnogim slovanskim jezikom znane, tamkaj ni moglo najti mesta, ker jih stara slovenščina ni imela ali pa nam vsaj niso ohranjene. Tako se n. pr. v tem slovarji v črki A med 128 članki nahaja samó 47 takih, ki imajo tudi staroslovensko besedo; v črki M je razmera 438 : 133. Tudi v različnih razpravah, v katerih se Miklošič kakor zmerom bavi z vsemi slovanskimi jeziki, in sosebnó v I. in II. zvezku njegove z ogromnim gradivom napolnjene primerjajoče slovnice slovanskih jezikov, nahaja se mnogo etimologij. Vendar tam ni vseh, in razven tega so raztrošene na različnih mestih, da jih je večkrat treba dolgo iskati, bodisi še tako navajen Miklošičevemu sistemu.

Tukaj pa imamo na 432 stranéh (na str. 433.—547. nahajamo indeks in kratice) na kupu ves nam sedaj znani zaklad vseh slovanskih jezikov, kolikor ga je etimologu treba. Slavist ne bo več razbrskával različnih slovarjev, da najde sorodnice ti ali óni besedi, pri čemer se o popolnosti vendar ni moglo govoriti, ker mnogo gradiva še ni v naših slovarjih, ki jih navadno rabimo. Posebno na slabem pa so bili dozdej primerjajoči jezikoslovci, ki so več ali menj mogli rabiti jedino Miklošičev staroslovenski slovar, in če so tudi druge semtertja jemali v roko, dosegli so še menj nego slavisti potrebno popolnost, ker jim je manjkalo podrobno znanje slovanskih glasoslovnih pravil, brez katerega ni nič opraviti.

Zdaj pa imamo od največjega poznavalca slovanskih jezikov in njihovih zakonov etimologijski slovar, kateremu je vrstnik jedino Diezov za romanske jezike.

Oglejmo si ureditev njegovo. V predgovoru na str. III.—VIII. bremo, da je Miklošič razvrstil gradivo po oblikah, ki so temelj vsem besedam istega plemena. Pri nastavljanji teh temeljnih oblik se je držal svojih nauk v I. zvezku (glasoslovje) primerjajoče slovanske slovnice. Tako n. pr. nahajamo pod *v*ert — staroslov. *v*rtěti, nsl. *v*rtěti, srbski *v*rtjeti, poljski *wiercieć*, ruski *vertěť*; iz omenjene korenike dobimo po stopnjevanji prve vrste *v*ortŭ, iz katere je izvajati strsl. *vratъ*, p. *wrot* r. *vorotъ* i. t. d. Starosl. *gradъ*, češki *hrad*, p. *grad*, r. *gorodъ* bo iskati pod *g*ordŭ, stsl. *vęza*-(ti), nsl. *vęza*-, č. *váza*-, p. *wiąza*-, r. *vjaza*- pod *e*n z-, strsl. *gądą*. nsl. *godem*, č. *hudu*, p. *gędę*, r. *gudu* pod *g*ond-.

Ker vsi Miklošičevi nauki niso sprejeti — posebno od „mladih gramatkarjev“ —, zagovarja na blizu 4. str. svoj nauk o stopnjevanji samoglasnikov, za kar bi drugi nikakor ne malenkostni učenjaki potrebovali

več pól. Po tem pripoveduje pisatelj, da se nekatere besede nahajajo po dvakrat, kar je pri sestavljanju celó potrebno. Marsikaj mu je ostalo seveda nejasno, ali to upa, „es werde ein leichtes sein zu sehen, was ich für sicher, was ich für wahrscheinlich halte und wo ich nur den weg zeige, der zur deutung führen kann.“

Na str. 1.—413. in 414.—432., kjer so dodatki in popravki, nasleduje v dveh razpredelih slovar. Na vrhu je zmerom debelo tiskana oblika, od katere je treba izhajati, in potem se navajajo dotične besede v staroslovenskem, novosl., daško-slovenskem, hrvaškem*), srbskem, češkem in slovaškem gorenje- in dolenjesrbskem, polabskem, poljskem in kašubskem, malo-, belo- iz velikoruskem jeziku. Po tem nahajamo besede, katere so si naši sosedje od nas izposodili, oblike naših izposojenk v izposujočem in v drugih jezikih, kamor so tudi zašle, in seveda tudi indoevropske sorodnice. Kjer je mogoče, odkrije se domača korenika ali pa tuja mati prejšnjih besed, pri čemer je treba večkrat jezikoslovnih in zgodovinskih opazek. Na str. 433.—545. je indeks; v treh razpredelih na vsaki strani nahajamo besede, ki niso začetnice (schlagwörter), če se je pri njih iskanji bati težkoč. Samó na jedni strani so zaznamenovane kratice, ker navadno jih je treba pogledati v staroslov. slovarji in IV. zvezku primerjajoče slovnice.

Temu poročilu v „Lj. Zvonu“ sploh ne more biti namen podrobna ocena tega velikanskega, strogo znanstvenega dela, ki pa bodé tudi na širše kroge blagodejno vplivalo. Naj zadostujejo tedaj le občne opazke.

Na prvi pogled zapazimo, da se je Miklošič po svojih načelih o tesni zvezi vseh slovanskih jezikov tudi na vse in celó na njihova narečja z enakim zanimanjem oziral, n. pr. še posebe na izmrlo polabščino in umirajočo kašubščino, in če marsikje ne nahajamo več nego pričakujemo, kriva je temu nepopolnost naših virov. O tem smo lahko prepričani, da je Miklošič vse gradivo porabil in iz njega po njegovem mnenju potrebne besede izbral.

Važnost in velika zasluga tega dela razjasni se nam še bolj, ako pomislimo, da je tudi tukaj Miklošič kakor pri vsem, kar se tiče vseh slovanskih jezikov, začetnik. Mnogo gradiva si je sicer že on sam pripravil v „Radices linguae palaeoslovenicae“ in „Lexicon palaeoslovenicon-graeco-latinum“, v primerjajoče slovnice I. in II. delu in v različnih svojih

*) Po Miklošiči sta hrvaščina in srbsščina prvotno dva jezika. O tem še filologi niso jedini, tem menj pa različni veliki in mali politikarji, ki filologijo s politiko mešajo. Takih lažij se naj pa vendar ne poslužujejo, da „tek nedavno je g. Miklošič izdao etimologijski rječnik slovjenskih jezikah(!), medju kojimi ne nalazimo hrvatskoga“ („Hrvatska“ l. 1886 br. 29).

temeljnih razpravah, posebno o tujkah, ki jih imajo slovanski jeziki na pódodo iz vseh (Denkschriften XV. zv.) in posebno iz turskih jezikov (ib. XXXIV, XXXV.) ali pa so nje sami izposodili Madjarom (ib. XXI.), Rumunom (ib. XII.), Albancem (ib. XIX.) in Novogrkom (Sitzungsberichte (ib. LXIII). Z etimologijami drugih slovanskih učenjakov si je malo pomagat. Najboljše je primerjal Linde v poljskem svojem slovníku vse slovanske jezike že v začetku našega stoletja. Ali pravih naslednikov ni imel in v drugem izdanji tega vse hvale vrednega slovarja, ki je bil vzor tudi Jungmanovemu češkemu, dotični učenjaki, ki so imeli ž njim posla, niso niti pisave prenovili, tem menj pa odstranili zastarele razdelitve, n. pr. slovenskega jezika v „vindice, carniolice, carantanice“. Od samó jednega slovanskega jezika imamo posebni etimologijski slovar v Daničičevem delu : Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srbskom jeziku. Na svijet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1877. Ali o tem so lahko pač vsi filologi jedini, da je ravno v tem delu ta zaslužni učenjak zabrédel na popolnoma kriva pota etimologizovanja (prim. tudi najnovejši A. Pavičev životopis, Rad jugosl. ak. LXXVII. st. 197.), za primerjanje drugih slovanskih jezikov pa pravi sam v predgovoru str. IV., da mu je „žao bilo i vremena i truda“. Etimologije primerjajočih jezikoslovcev pa imajo navadno v Miklošiči samem jedino zaslómbó; najbolj samostalno ali večkrat tudi neokretno je primerjal O. Schave v II. izdanji svojega „Altdeutsches Wörterbuch“.

Tudi ureditev in razvrstitev gradiva bo zvédencem gotovo ugajala; meni vsaj se zdi jedino prava. Ker so za jezikoslovca vsi slovanski jeziki jednako važni in stara slovenščina ni mati novejših, ne more niti ona biti merodajna za začetnice. Dobro je tedaj izhajati od óne oblike, iz katere lahko vse slovanske besede izvajamo, ali Miklošič ne nastavlja samih „korenik“. O tem pa že précej ni bilo misliti, da bi Miklošič svoje gradivo tako razredil, kakor n. pr. Diez, pri katerem nahajamo najprej skupino občeromanskih, potem laško-španjsko-portugiških in tretjič provençalsko-francoskih besed, ali pa A. Fick v svojem primerjajočem slovarji indoevropskih jezikov, kjer nahajamo še več skupin, kakor „besedišče indogermanskega prajezika“, „besedišče germanskoslovanskega jezikovnega jedinstva“, „besedišče germanskega jezikovnega jedinstva“ i. t. d.; tam se mnogo besed v vseh ali vsaj v mnogih skupinah ponavlja. Take skupine bi posebno pri slovanskih jezikih ne imele nikake prave vrednosti, ker so jako nestalne; kar se nam danes prav zdí, nam že lahko jutri kdo ovrže. Obče priznane razdelitve slovanskih jezikov pa še tudi nimamo in sploh ne bi bilo primerno etimologijski slovar po nji urejati, ker so si slovanski jeziki preveč sorodni, da stroga ločitev mnogokrat ni mo-

goča in ker nimamo zagotovila, da besede, katerih ne nahajamo v naših virih, v dotičnem jeziku ne živé ali niso živele.

Če prebiramo ta slovar, zapazimo, da se Miklošič v njem tako kratko, jedernato in posebno previdno izraža kakor še dozdej nikjer, četudi imenovane lastnosti dičijo vsa njegova dela. Vse, kar po glasoslovnih zakonih ni jasno, rekel bi, kakor beli dan, mu je dvomljivo in večkrat sam zavrača svoje nekdanje etimologije. Nehoté nam prihajajo na misel Diezove opazke o kritičnem in nekritičnem etimologizovanji, posebno stavki kakor: „das höchste, was der etymologe erreicht, ist das bewusstsein wissenschaftlich gehandelt zu haben“, ali pa: „darum bescheidenheit, selbst wo alles unsere deutungen zu unterstützen erscheint!“ Radi se tedaj klanjamo pravi učenjaški odkritosrčnosti tudi tega Miklošičevega dela, katero nas ne mami z navideznimi vspehi, ampak nam na vsaki strani pravi: preiskujte dalje z nabranim gradivom!

Vendar ne moremo zamolčati, da bi si ravno zaradi tega želeli nekoliko več napótkov. Miklošič načelno ne omenja literature, ki je pri mnogih besedah prav velika, ampak pristavlja samó: „man meint, man denkt an, man vergleicht“ i. t. d. Do let 1862.—65. še si lahko pomagamo z njegovim staroslov. slovarjem, ali kaj potem? Kako neprijetno je iskanje na dobro srečo po različnih knjigah in časopisih, recimo samó zaradi jedne besede, katero bi radi razjasnili. Vendar Miklošič je hotel biti posebno kratek. Če opušča n. pr. pri občeznanih indoevropskih besedah oblike drugih jezikov razven pruskega, litvanskega, letskega in staroindijskega, nam za ostale ne bo žal, ker jih lahko najdemo povsod. Še z obžalovanim opuščanjem literature dozdanjih etimologij se lahko sprijaznimo, ali zakaj nas pisatelj ne seznaní vsaj s vsemi viri, katere je rabil? Opozoril nas je sicer na óne za starosl. slovar in 4. zvezek slovnice; ali tam ne nahajamo vsega; za imenovanje dijalektologičnih razprav in raznih monografij po programih in časnikih bi bili g. pisatelji, ki jih je rabil, jako hvaležni, ker nikjer ni tako težko raztrošeno literaturo poznati kakor pri nas.

Tudi v tekstu samem bi želeli, da bi g. pisatelj ne bil tako redkobeseden. Posebno obžalujemo, da nam neče biti postrežnejši vodnik pri pregledovanji slovanskim sorodnih besed ter nam in od nas izposojenih tujk. V predgovoru čitamo sicer: „welche sprache als die entlehrende, welche als die gebende anzusehen sei, lehrt der zusammenhang.“ Ali jaz moram priznavati, da je treba večkrat že dvojiti, posebno pri slovansčini najbliže sorodnih jezikih, t. j. pruskem, litavskem in lotiškem (letskem), so li dotične prosto po vrsti navedene besede sorodne ali njim od nas izposojene. Koliko ljudij in tudi dobrih slavistov pozná natančno ali

sploh te jezike? Pri mnogih tujkah, posebno takih, ki so v Slovanih zelo razširjene, našel bo Miklošič pač precēj ljudij, katerim niti na misel ne pride; da smo si jih izposodili mi. Radi bi tudi videli posebe zaznamenovane za kulturno zgodovino važne besede, katere so naši sosedge po našem posredovanji sprejeli. Vse to je že Miklošič sam v različnih svojih razpravah o tujkah preiskal, za razmere med slovanščino in litvanščino pa nam sam priporoča „A. Brücknerovo izvrstno knjigo“ (t. j. Die slavischen Fremdwörter im Litauischen. Litaslavische Studien I. Th. Weimar 1877). Ko bi g. Miklošič bolj ločil sorodnice od tujih in tudi tujke nekako po omenjenih načelih razdelil — semtertja nahajamo to, gl. na pr. milosti — kako bi ustregel vsem čitateljem! Marsikaj bi ostalo seveda nejasno in mi bi odobrvali največji skepticizem pri teh vprašanjih; kdor bi pa se hotel natančneje poučiti, poiskal bi seveda še zmerom omenjene razprave. In kaj si naj mnogo čitateljev misli, če najde n. pr. opazke: „entlehnt in der ersten periode“, „entlehnung der dritten periode?“ Treba je namreč védeti, da je Miklošič razdelil v gori omenjeni razpravi turske tujke v slovanskih jezikih v tri dôbe. Kaj pa je z drugimi tujkami? Te opazke in marsikaj jednakega iz zgodovine slovanskih jezikov in o njihovem sorodstvu (v tem slovarji ne nasledujejo v istem redu kakor v primerjajoči slovnici) bi si želeli v predgovoru, kakor to nahajamo pri Diezu in Klugeju (Etym. 46. der deutschen Sprache). Seveda bi knjiga nekoliko narasla, ali kdor da 10 gl., žrtvoval bi gotovo tudi rad recimo 12 gl. In ravno g. Miklošič lahko razteza knjige po svoji volji, ker je sam založnik in neče biti odvisen od kakega knjigotržca, ki bi mu število pôl propisaval.

Teh želj pa ne sme kdo zmatrati za grajo. Treba je dostaviti, da so omenjene prikazni v najnovejšem delu mojstra slavistike ozko zvezane z Miklošičevo resnobno, prav akademiški-učenjaško naravo sploh. On si misli, ljudje naj knjigo beró, ne pa predgovor; kdor se neče pri prebiranju truditi in njegova dela prav študirati, za njega sploh niso pisana. Miklošiču je zoperna tista popularnost in plitva duhovitost, katero dandanes že odlični zastopniki različnih znanostij prodajajo po „popularnih predavanjih“, mesečnikih in tednikih in celó dnevniških podlistkih. Vendar mi mislimo, da g. Miklošič prehaja v nasprotno skrajnost; z nekim približanjem do širših krogov bi on lahko neizmerno koristil naši znanosti in Slovanom, zaprécil pa tudi, da ga ljudje — in še celó taki, ki se zelo med slaviste štejejo — ne bi tolikokrat krivo ali pa sploh ne razumevali. J. Grimm pravi o sebi (v predgovoru k „Geschichte der deutschen Sprache“), da je zmerom prehajal od besed k rečem in da je hotel v poslopji, katero si je zgradil, tudi prebivati.* Tako prebivanje g. Miklošič žalibog le red-

kokrat sebi in nam privoščiti in če nam je že časih kaj obljubil, nam še tega ne izpolni; l. 1874. pridržal si je proti starobolgarski hipotezi „eine ausführliche widerlegung für die nächste zukunft“ (Altsl. Formenlehre in Paradigmen str. IV.), katere še zmerom nimamo. Zaradi tega ga prosimo za večjo radodarnost, saj nam je vsaka drobtinica od njega draga in koristna.

Ravno ta etimologijski slovar bi lahko postal prava narodna knjiga izobrazenih Slovanov, če bi ga g. pisatelj nekoliko razširil v omenjenem zmislu in še dodal besedam več pomenov in razjasnil. Zdaj pa je namenjen bolj znanstvenim krogom; ali tudi navadni izobraženec ga ne bo brez velike koristi jemal v roko. Naše veselje o tem, da imamo tudi to delo od Miklošiča samega, pa je res neizmerno veliko; dobili smo od njega zopet jeden ónih stebrov, na katerih bo v prihodnjih desetletjih slonelo slovansko jezikoslovstvo in vse kar je ž njim v zvezi.

Dostavek. V zadnjem poročilu o Miklošičevem „Kratkem slovarji“ povédal sem tudi, da se neka tendencijozna kritika sl. Lamanskega tudi tendencijozno po raznih časopisih razširja. Potem pa sem dobil v roke „Žurnalъ ministerstva narodnago prosvěščenija“ častъ CCXLII (za december 1885. l.), kjer se nahaja na str. 239.—250. omenjena kritika. Veseli me, da morem poročati, da je popolnoma mirna in stvarna. Iz uvoda se razvidi, da si je Lamanskij pričakoval nekaj takega, kar nam je Miklošič podal zdaj v etimologijskem slovarji. Tudi osebnih napadov ni. Le na str. 249. izraža Lamanskij svoje veselje, da se širi znanje ruskega jezika med zapadnimi Slovani in da so k temu primomogli možjé kakor Sl. Novaković, „glavnyj preslédovatelj mitropolita Mihajla“, „galickij Poljak“ A. Brückner in ravno Miklošič, „pervyj i starějšij zapadno-slavjanskij učenyj, kotorago mnózie u nasъ i u slavjanъ davno uže sčitali otčajannym russofobomъ, po priměru ego znamenitago učitelja Kopitara“. „Rusofob“ ni bil Kopitar nikdar in še menj Miklošič. To dostojno kritiko so nekje v Pragi ali v Galiciji grdo zlorabili in znano je, da novinarske race tem bolj plavajo od lista do lista, čim večje so.

Etruščanski pabirci.

Pred nekoliko tedni se je brala v dunajskem časopisu „Neue freie Presse“ od strokovnjaka pisana vést o starínskem napisu na neki steni, ki se vzdiguje blizu vasí Vurmlje (Rumle, Würmlach) pri Muti v gorénji Ziljski dolini in sicer na severnem obrónku 2333 m visokega Polinka. V rečeni vésti se je čitalo, da je bil dvorni svétnik A. B. Mayer iz Draždan dobil nalogo od dunajskega antropološkega društva ko-